

Ιερές Παρακαταθήκες τοις Επιγενομένοις

Εθνοϊερομάρτυρος Μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου (+1922)

«Περί των Πατριαρχικών Εκκλησιαστικών Επαρχιών των Νέων Χωρών»

Αμετάθετη και άχρι θανάτου απόλυτη υπήρξε η αγάπη και αφοσίωση του Εθνοϊερομάρτυρος Μητροπολίτου Σμύρνης Αγίου Χρυσοστόμου προς την μαρτυρικής καθαγιασμένη και Εσταυρωμένη Μητέρα Αγία Μεγάλη του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδα Εκκλησία και ο ίδιος ως «εύλαλη φωνή της Ιστορίας» υπήρξε ανά πάσα περίσταση και μέχρι της εσχάτης αναπνοής του ο διάπυρος και ακλόνητος υπερασπιστής και υπέρμαχος των απαραγράπτων ιερών δικαίων και διαχρονικών εκκλησιαστικών και κανονικών προνομίων του Πρωτοθρόνου και Πρωτευθύνου Οικουμενικού Πατριαρχείου επί πλείστων όσων κομβικής και ζωτικής σημασίας για την επιβίωση του Οικουμενικού Θρόνου ζητημάτων μεταξύ των οποίων και αυτό των πατριαρχικών εκκλησιαστικών επαρχιών στις λεγόμενες Νέες Χώρες (Ηπείρου, Μακεδονίας, Θράκης και Νήσων του Βορειοανατολικού Αιγαίου).

Οι αστασίαστες, ρητές και σαφείς απόψεις του Αγίου Εθνοϊερομάρτυρος Σμύρνης Χρυσοστόμου, οι οποίες παραμένουν μέχρι και σήμερα λίαν επίκαιρες και αποτελούν «ιερές παρακαταθήκες τοις επιγενομένοις», είναι καταγεγραμμένες σε σειρά βαθυστοχάστων επιστολών αυτού τόσο προς εκκλησιαστικά όσο και προς πολιτικά πρόσωπα της τεταραγμένης περιόδου του «εθνικού διχασμού» και ιδιαίτερα κατά τα έτη 1921-1922, όταν οι πολιτικές και εκκλησιαστικές ακρότητες κυριαρχούσαν προ-κατά και μετά την πατριαρχική εκλογή νέου Οικουμενικού Πατριάρχου στον από τριετίας (1918-1921) χηρεύοντα Οικουμενικό Θρόνο ύστερα από την παραίτηση του πολιού και αγωνιστού αοιδίμου Πατριάρχου Γερμανού Ε' (1913-1918).

Στη σειρά των πολύ σημαντικών και πολυτίμων αυτών επιτολών του περισπουδάστου Εθνοϊερομάρτυρος Αγίου Χρυσοστόμου, οι οποίες αποτελούν μοναδικά ιστορικά τεκμήρια και αψευδέστατες πηγές αληθείας, πληροφορούμεθα ποια υπήρξε η προσωπική του στάση και γραμμή όσον αφορά τη διαδικασία εκλογής νέου Οικουμενικού Πατριάρχου στην οποία απερίφραστα και αδιαπραγμάτευτα υπεστήριζε ότι θα έπρεπε να λάβουν μέρος ως εκλέκτορες και οι Ιεράρχες των πατριαρχικών εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών, οι οποίες ανεξαρτήτως της πολιτικής χειραφετήσεως και απελευθερώσεώς τους αποτελούσαν και κατά την σαφή θέση του θα πρέπει πάντοτε να αποτελούν, όπως και αποτελούν, κανονικό έδαφος της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας του μαρτυρικού Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Με αφορμή την πατριαρχική εκλογή του έτους 1921, όταν και εξελέγη στον Πρώτο Θρόνο της Ορθοδοξίας Μελέτιος Δ' ο Μεταξάκης (1921-1923), ο Σμύρνης Χρυσόστομος καταγράφει τις έντονες ανησυχίες του για το μέλλον του Οικουμενικού Θρόνου υπογραμμίζοντας με έμφαση ότι θα ήταν καταστροφικό για την επιβίωση και το διορθόδοξο και διαχριστιανικό κύρος του Οικουμενικού Πατριαρχείου εάν ποτέ απεγυμνώνετο από τις κανονικώς υπαγόμενες σε αυτό εκκλησιαστικές επαρχίες του στις Νέες Χώρες και σε όλη την Διασπορά (π.χ. Ευρώπη, Αμερική, κ.ά.).

Στην πρώτη επιστολή, υπό ημερομηνία 29 Απριλίου 1921, την οποία απέστειλε ο Σμύρνης Χρυσόστομος προς τον τότε Τοποτηρητή του χηρεύοντος Οικουμενικού Θρόνου, Μητροπολίτη Γέροντα Καισαρείας Νικόλαο, τον από Μαρωνείας, εναγωνίως διερωτάται αναφορικά με τη πατριαρχική εκλογή «...αν ψηφοδέλτια θα επιτραπή να στείλωσι και οι Μητροπολίται των Επαρχιών, των μη υπό την άμεσον εξάρτησιν του Οικουμενικού Πατριαρχείου τανύν υπαγομένων επαρχιών, οποίοι είνε όλοι οι της Θράκης, οι της Μακεδονίας, οι της Ηπείρου, οι της Κρήτης, οι των Νήσων Μυτιλήνης, Σάμου, Χίου, Λήμνου, Ίμβρου και των Δωδεκανήσων... διότι πάντες ούτοι οι Μητροπολίται αναγνωρίζουσι συνωδά προς τους γνωστούς εκκλησιαστικούς κανόνας ως Πρώτον εν αυτοίς τον Οικουμενικόν Πατριάρχην Κωνσταντινουπολεως... πρόκειται να εκλεγή ο Οικουμενικός Πατριάρχης, ήτοι ο Ανώτατος Θρησκευτικός Αρχηγός του Ανατολικού κόσμου, ούτινος η δικαιοδοσία, κατά τους Ιερούς Κανόνας, οφείλει να περιλαμβάνη όλας τας χώρας του Πόντου, της Μ. Ασίας, των Νήσων, της Θράκης, της Μακεδονίας και όλου του Ιλλυρικού...».

Ο Ιεράρχης της εν Σμύρνη Εκκλησίας επ' ουδενί αποδεχόταν να διεξαχθεί η πατριαρχική εκλογή χωρίς την συμμετοχή των Ιεραρχών των πατριαρχικών επαρχιών των Νέων Χωρών, όπως είχε αποφασισθεί, διότι διέβλεπε ότι «...το Οικουμενικόν Πατριαρχείον, αποψιλούμενον της ιστορικής αυτού δικαιοδοσίας, ην εκ των Θείων και Ιερών Κανόνων κέκτηται επί πασών των ημετέρων Επαρχιών, οδηγείται, ως νυν ασφαλώς δια των ληφθέντων μέτρων προς εκλογήν του Πατριάρχου γίνεται εις αδοξοτάτην παρακμήν και τούτ' αυτό διάλυσιν».

Ο λόγιος και φιλόστωρ συγγραφέας, Πρέσβυς και Άρχων Οφφικίαλος της Μητρος Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας Αλέξανδρος Αλεξανδρής σχολιάζοντας τις προτάσεις του ηγήτορος του αυτονομιστικού κινήματος της Μικρασιατικής Αμύνης Εθνοϊερομάρτυρος Χρυσόστομου αναφέρει ότι ο δραστήριος και δυναμικός Ιεράρχης οραματιζόταν την επιστροφή όλων των Ελληνορθόδοξων υπό την σκέπην του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όπως συνέβαινε επί βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Βεβαίως, αντιλαμβανόταν ότι μία τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να γίνει πραγματικότητα μόνο στην περίπτωση κατά την οποία η έκβαση του Μικρασιατικού Πολέμου θα ήταν θετική για την Ελλάδα.

Στο πλαίσιο αυτό ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος γράφει προς τον Τοποτηρητή του Οικουμενικού Θρόνου, Μητροπολίτη Γέροντα Καισαρείας Νικόλαο και για το «Ελλαδικό αυτοκέφαλο» αναφέροντας χαρακτηριστικά: «...Δεν ομιλώ περί του κύρους της Ελλάδος, διότι αυτή ούτως ή άλλως εμορφώθη εις μίαν αυτοκέφαλον Εκκλησίαν, η οποία βεβαίως με την ένωσιν του χριστιανικού κόσμου της Ανατολής οφείλει να συγχωνευθή και αύτη, κατά τους θείους και ιερούς κανόνας, μετά του Οικουμενικού Θρόνου και όχι να παρουσιάζη αυτό το θλιβερόν τώρα φαινόμενον της διαστάσεως προς την Μητέρα Εκκλησία διά της μονομερούς ανακηρύξεως αγίων και άλλων τόσον σοβαρών Εκκλησιαστικών πράξεων, διά τας οποίας απόλυτος οφείλει να βασιλεύη αρμονία και ενότης κατευθύνσεων και αποφάσεων εν τω Ορθοδόξω Χριστιανικώ και Ελληνικώ κόσμω της Ανατολής».

Σε συνέχεια της πρώτης επιστολής ο Σμύρνης Χρυσόστομος αποστέλλει την 6^η Μαΐου του 1921 «εμπιστευτική επιστολή» προς τον φιλοβασιλικό Πρωθυπουργό της Ελλάδος Δημήτριο Γούναρη στον οποίο αναφέρει ότι από πάσης απόψεως είναι απολύτως επιβεβλημένη η συμμετοχή των Ιεραρχών των πατριαρχικών εκκλησιαστικών επαρχιών των Νέων Χωρών στην πατριαρχική εκλογή υπογραμμίζοντας μεταξύ άλλων και τα εξής: «...η μόνη λογική και κανονική και συμφέρουσα πορεία προς εκλογήν Πατριάρχου είναι εκείνη,

ην και προφορικός υπέδειξα τη Υμετέρα Εξοχήτη, και διά μακρών αναπτύσσω εν τη προς τα Πατριαρχεία εκθέσει μου, ήτοι να κληθώσι και παραστώσιν αυτοπροσώπως εις Κωνσταντινούπολιν όλοι οι της Θράκης, της Μακεδονίας, Ηπείρου, Αλβανίας, Νήσων, Κρήτης, Δωδεκανήσων, Μικράς Ασίας και λοιποί Μητροπολίται, συνεπαγόμενοι αναλόγως της σπουδαιότητος των επαρχιών των και τους λαϊκούς Αντιπροσώπους των, ίνα ούτως η εκλογή του Αρχηγού της Ανατολικής Εκκλησίας φέρη το χρίσμα και την σφραγίδα της Οικουμενικότητος της Ορθοδόξου Ελληνικής Εκκλησίας και ο εκλεγησόμενος Πατριάρχης θα λαλήση με όλον το κύρος του Ανατολικού Ορθοδόξου κόσμου, πράγμα το οποίον πολλαπλώς και απειράκις έσται ωφέλιμον και ευεργετικόν διά τα καθόλου ζητήματα του Χριστιανικού Ορθοδόξου κόσμου της Ανατολής και του Ελληνισμού εν γένει».

Σχολιάζοντας το όλο περιεχόμενο της επιστολής του Σμύρνης Χρυσόστομου προς τον Έλληνα Πρωθυπουργό Δημήτριο Γούναρη, ο Αλέξανδρος Αλεξανδρής επισημαίνει ότι πάγια θέση του Ιεράρχου ήταν η αναδιάρθρωση της εκκλησιαστικής δομής του ελληνορθοδόξου πληθυσμού, αμέσως μετά την διευθέτηση του πολιτικού ζητήματος και την οριστική χάραξη των συνόρων της Ελλάδος. Ο Σμύρνης Χρυσόστομος φαίνεται ότι είχε κατά νουν δύο εναλλακτικές προτάσεις: είτε την ενσωμάτωση της Εκκλησίας της Ελλάδος στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, που ήταν μια θέση στην οποία ενέμενε μέχρι τέλους, είτε, σε περίπτωση ολοκλήρωσης του οράματος της Μεγάλης Ελλάδος, την αυτονόμηση των Μητροπόλεων της Ιωνίας σε ένα αυτόνομο Μικρασιατικό Κράτος.

Στην ίδια επιστολή προς τον Πρωθυπουργό Δ. Γούναρη απερίφραστα ο ίδιος αναφέρει: «Ύψιστον συμφέρον έχει η ελληνική κυβέρνηση να παρέμβη, ίνα μη η εκλογή γίνη εν κρυπτώ και παραβύστω, αλλά να δοθή ευρύτης, ούτως ώστε να παρουσιασθή όλη η Ανατολική Εκκλησία ηνωμένη συμφώνως προς τους Θείους και Ιερούς Κανόνας.

Θα ήτο μέγα ευτύχημα διά τον Ορθόδοξον Ελληνικόν κόσμον αν εν τη παρούση εθνοσυνελεύσει των Ελλήνων εγένετο σκέψις και ελαμβάνετο απόφασις να καταλυθή το αυτοκέφαλον της Εκκλησίας της Ελλάδος και να συγχωνευθώσι όλαι αι κατ' Ανατολάς Ορθόδοξοι Ελληνικαί Εκκλησείαι υπό τον Πατριαρχικόν Οικουμενικόν Θρόνον Κωνσταντινουπόλεως ίνα ούτω ο ελληνισμός και θρησκευτικώς παρίσταται ηνωμένος εις εν, μέγα και αδιαίρετον σώμα».

Ύστερα από την εκλογή στον Οικουμενικό Θρόνον του Μελετίου Δ' (Μεταξάκη) ο Σμύρνης Χρυσόστομος και ενώ οι δυσοίωνες προβλέψεις για την κατάρρευση του μετώπου είχαν αρχίσει να επισκιάζουν ως «μαύρα σύννεφα» τον ουρανό της Ιωνικής γης, απέστειλε βαρυσήμαντη αχρονολόγητη επιστολή, πιθανότατα κατά Φεβρουάριο ή Μάρτιο του 1922, προς τον εκλεγέντα νέο Οικουμενικό Πατριάρχη στον οποίο άνευ περιστροφών, με λόγο και γλώσσα αληθείας και ουχί ψευδοδιπλωματίας, ως γνήσιος φαναριώτης Ιεράρχης υπεγράμμιζε μετ' επιτάσεως και εμφάσεως τα εξής: «κλείων την εμπιστευτικήν μου ταύτην επιστολήν ικετεύω μη τυχόν δι' αγάπην Θεού προβήτε εις την έκδοσιν του τόμου της χειραφετήσεως των επαρχιών Μακεδονίας, Ηπείρου και Νήσων, διότι ο Οικουμενικός Θρόνος τότε θ' αποψιλωθή τέλεον και θα πέση εις αφάνειαν». Από την ως άνω τοποθέτηση του Ιεράρχου γίνεται απολύτως αντιληπτό ότι αυτός διέβλεπε την πιθανή πληθυσμιακή συρρίκνωση του ποιμνίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου εάν τυχόν οι εκκλησιαστικές επαρχίες του Οικουμενικού Θρόνου στις Νέες Χώρες ενσωματώνονταν στο «Ελλαδικό αυτοκέφαλο». Δεν είναι μάλιστα τυχαίο το γεγονός ότι στην Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του 1928 περί των λεγόμενων Νέων Χωρών, η Μήτηρ Αγία Μεγάλη του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδα Εκκλησία ουδέποτε απεμπόλησε τα από αιώνων κανονικά και πνευματικά δικαιώματα και προνόμια αυτής στις Μητροπόλεις της Ηπείρου, Μακεδονίας,

Θράκης και Νήσων του Αρχιπελάγους, τις οποίες «επιτροπικώς» και «άχρι καιρού» ενεπιστεύθη κατά μόνον το διοικητικό καθεστώς αυτών στην Εκκλησία της Ελλάδος κρατήσασα απαραμείωτα πάντα τα πνευματικά και κανονικά δικαιώματα αυτής επ' αυτών. Ουδέποτε το μαρτυρικό και καθαγιασμένο Οικουμενικό Πατριαρχείο «εκχώρησε» ή «παρεχώρησε» ή «εχαρίσατο» τις εκκλησιαστικές του επαρχίες στις Νέες Χώρες στην Εκκλησία της Ελλάδος διότι κάτι τέτοιο θα συνεπάγετο την πλήρη απογύμνωση αυτού από το από αιώνων ποιμνίο του και συνακόλουθα την πολλαπλή αποδυνάμωσή του.

Στο πλαίσιο αυτό ο διπλωμάτης Αλέξανδρος Αλεξανδρής σχολιάζοντας τη θέση του Σμύρνης Χρυσόστομου επισημαίνει ότι «ο Χρυσόστομος αντιλαμβανόταν τη σημασία που είχε η διατήρηση των ευρωπαϊκών επαρχιών του Πατριαρχείου υπό την άμεση εκκλησιαστική του δικαιοδοσία, σύμφωνα με τους κανόνες των Οικουμενικών Συνόδων. Πολύ εύστοχα και με μεγάλη διορατικότητα επισήμανε ότι η συρρίκνωση των Μητροπόλεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου θα οδηγούσε στη σταδιακή μείωση του κύρους του».

Στη συνέχεια του κειμένου της ίδιας επιστολής ο Σμύρνης Χρυσόστομος προκειμένου να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη Μελέτιο τον Δ' για την μη χειραφέτηση των εκκλησιαστικών επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου στις Νέες Χώρες και την εκχώρησή τους στην Εκκλησία της Ελλάδος, φέρει ως παράδειγμα αποφυγής και αποτροπής την κατά το έτος 1908 και επί της Πατριαρχείας Ιωακείμ Γ' του μεγαλοπρεπούς έκδοση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου σύμφωνα με τον οποίο το Οικουμενικό Πατριαρχείο εκχωρούσε τις εκκλησιαστικές επαρχίες της Αμερικής και της Ευρώπης στην Εκκλησία της Ελλάδος, γεγονός που είχε τραγικές συνέπειες στα εκκλησιαστικά πράγματα του εκεί ελληνορθόξου πατριαρχικού ποιμνίου. Είναι δε ιστορικά καταγεγραμμένο ότι επειδή η αρμονία, ευταξία και ενότητα δεν επετεύχθη υπό της Εκκλησίας της Ελλάδος σε αυτές τις εκκλησιαστικές επαρχίες, το Οικουμενικό Πατριαρχείο δι' άλλης Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξεως κατά το έτος 1922 και επί της Πατριαρχείας Μελετίου του Δ' ακύρωσε «κυριαρχικό δικαίωματι» τον προηγούμενο Πατριαρχικό Τόμο και ενανυπήγαγε όλες τις εκκλησιαστικές επαρχίες της λεγομένης «Διασποράς» στην απόλυτη πνευματική και κανονική εκκλησιαστική δικαιοδοσία του.

Ο Σμύρνης Χρυσόστομος προκειμένου να αποτρέψει την επανάληψη αναλόγου ριψοκινδύνου αποφάσεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου με τις υπαγόμενες σε αυτό εκκλησιαστικές επαρχίες των Νέων Χωρών προειδοποιεί μετ' επιτάσεως τον Πατριάρχη Μελέτιο και γράφει σχετικά: «Διό πρόσκαιρα και οσονούπω καλώς διευθητηθήσόμενα ανιαρά έστω πράγματα διά την Εκκλησίαν, μη επιτρέψητε, Παναγιώτατε, να δημιουργηθώσι κακά μεγάλα, οίον ήτο και το της χειραφετήσεως των Εκκλησιών της διασποράς και ιδία της Αμερικής και ενώσεως αυτών μετά της Εκκλησίας της Ελλάδος, πράγμα, το οποίον κάλλιστα ποιούντες εθεραπεύσατε υπαγαγόντες και αύθις όλας ταύτας τας Εκκλησίας εις τον Οικουμενικόν Θρόνον».

Εύστοχα δε ο Αλέξανδρος Αλεξανδρής ερμηνεύει την ως άνω θέση του Σμύρνης Χρυσόστομου αναφέροντας ότι ο Χρυσόστομος θεωρούσε απαραίτητη τη δικαιοδοσία του Πατριαρχείου επί του Ελληνισμού της Διασποράς. Είναι σαφές ότι από την δεκαετία του 1920 ο Μητροπολίτης Σμύρνης είχε αντιληφθεί την τεράστια σημασία του ελληνισμού της Διασποράς και ειδικότερα της Αμερικής, για το κύρος και την επιρροή του Πατριαρχείου. Ας σημειωθεί ότι στο θέμα αυτό υπήρχε πλήρης σύγκλιση απόψεων μεταξύ του Χρυσόστομου και του Μελετίου Μεταξάκη. Σήμερα, εννέα δεκαετίες αργότερα, και με δεδομένη τη

συρρίκνωση του ελληνικού στοιχείου της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου, ο ελληνισμός της Διασποράς αποτελεί το κύριο στήριγμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Από τις παραπάνω γραπτές μαρτυρίες οι οποίες αποτελούν διαχρονικές ιερές παρακαταθήκες του Εθνοϊερομάρτυρος Μητροπολίτου Σμύρνης Αγίου Χρυσοστόμου, καθίσταται απολύτως σαφές ότι το ζήτημα των εκκλησιαστικών επαρχιών των λεγομένων Νέων Χωρών ουδέποτε «έκλεισε», αλλά είναι λίαν επίκαιρο και παραμένει ανοικτό διότι ακριβώς σχετίζεται άμεσα με την ίδια την επιβίωση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, το οποίο διατηρεί απαραμείωτο και απολύτως ισχυρό το κυριαρχικό δικαίωμα αυτού να κρίνει ότι το «άχρι καιρού» έχει εκπληρωθεί ή ως «ιστορική αναγκαιότητα» παρήλθε και ότι «νυν καιρός επέστη».